

PRODUKČNÉ MOŽNOSTI SLOVENSKEHO OVOCINÁRSTVA VO VYBRANÝCH REGIÓNOCH

PRODUCTION OPPORTUNITIES OF THE SLOVAK FRUIT SECTOR IN SELECTED REGIONS

Viktor PORHAJŠ

Summary

In this article we evaluate production opportunities of the Slovak fruit sector in selected regions. The focus is on the most productive region. In this region we evaluated the current state, its production potential, and opportunities in introducing progressive methods of fruit production.

Key words: fruit, profit, cost, production, rentability

Úvod

Územie Slovenska svojimi pôdno-klimatickými podmienkami patrí do mierneho pásma, ktoré umožňuje pestovať široký sortiment ovocia, a tým dáva predpoklady pre úspešný rozvoj ovocinárskej výroby. Zvyšovaním produkcie ovocia sa vytvoria predpoklady na postupné obmedzovanie dovozu a následne znižovanie pasívneho salda v zahranično-obchodnej bilancii s ovocím.

Rozvoj ovocinárskej výroby na Slovensku v súčasnom období z hľadiska rozmiestnenia v regiónoch nie je vyvážený. Uvedenú skutočnosť môžeme dokumentovať tým, že približne 70 % ovocných sádov sa nachádza v Západoslovenskom regióne, 10 % v Stredoslovenskom regióne a Východoslovenský región sa podieľa iba 20 %.

Ministerstvo pôdohospodárstva aby zmiernilo uvedenú nevyváženosť poskytuje dotácie na zakladanie nových ovocných sádov až do výšky 40 % skutočne vynaložených nákladov.

Za sledované obdobie rokov 1995 až 2000 bolo napr. v roku 2000 novovysadených sádov 382 ha, ale pritom plocha zlikvidovaných sádov dosiahla 851 ha. Podobná nepriaznivá situácia bola počas celého sledovaného obdobia. Uvedený negatívny vývoj spôsobuje postupné znižovanie výmery ovocných sádov na súčasných 19-tisíc ha. Tento nepriaznivý vývoj zasahuje všetky regióny a preto je žiadúce riešiť úbytok extenzívnych sádov novou výsadbou zahustených ovocných sádov.

V rokoch 1995 až 2000 sme zaznamenali značné rozdiely v produkcii ovocia. V roku 1995 celková produkcia dosiahla 91 655 t z toho v západoslovenskom regióne sa vyrobilo približne 64 tisíc ton, pritom intenzívne sady sa podieľali na produkcii 21,7 %. V roku 2000 celková produkcia ovocia dosiahla 128 443 t z toho v západoslovenskom regióne pestovatelia vyrobili 91 458 t. Výroba ovocia z intenzívnych sádov sa podieľala 24,5 % na celkovej produkcii ovocia v roku 2000 v západoslovenskom regióne. Z analýzy možno konštatovať, že produkcia v extenzívnych sadoch klesá a výroba ovocia v intenzívnych výsadbách stúpa.

Na Slovensko sme doviezli v roku 1995 ovocie v celkovom objeme 187 tisíc ton, čo vo finančnom vyjadrení predstavuje 2,5 miliardy Sk a pritom sme exportovali iba 39 tisíc ton v celkovej hodnote 414 miliónov Sk. V poslednom roku sledovania bol vývoj exportu v

porovnaní s rokom 1995 podstatne nepriaznivejší. V roku 2000 sme vyviezli iba 14 tis. ton ovocia a importovali sme 161 tisíc ton ovocia v celkovom finančnom objeme 2,9 miliardy Sk. Najvyššou mierou sa na dovoze podielali citrusové plody 35,5 % a banány 29,5 %. V minulom roku sme doviezli 31 tisíc ton jablák v hodnote 372 miliónov Sk, čo tvorilo 19,7 % z celkového importu ovocia. Uvedenú komoditu Slovensko môže v požadovanom množstve a kvalite vyrábať. Pozitívne možno hodnotiť aj aktívnu bilanciu v zahraničnom obchode u jednotlivých druhoch ovocia, ako sú čerešne, višne (+6,2 mil. Sk), marhuliach (+7,0 Sk) a drobné ovocie (+10,3 mil. Sk).

Ovocinárska výroba má významnú úlohu z hľadiska zabezpečenia dostatočného množstva surovín pre potravinársky priemysel a tiež zabezpečenie ovocia pre obyvateľstvo.

Rozvoj ovocinárstva v jednotlivých regiónoch dáva predpoklady pre vytváranie pracovných príležitostí v oblastiach s vysokou mierou nezamestnanosti. Podniky, ktoré sú začlenené v západoslovenskom regióne v značnej miere sa podieľajú na rekonštrukciách sádov a postupne budujú nové intenzívne sady, ktoré sú garantom rentability výroby ovocia.

Cieľ a metodika

Cieľom príspevku je analyzovať produkčné možnosti slovenského ovocinárstva vo vybraných regiónoch. Pri hodnotení sme sa zamerali na región západoslovenský, v ktorom je najvyššie zastúpenie ovocných sádov v SR. Pri hodnotení sme vychádzali z obdobia rokov 1995 - 2000, ktoré sme vzájomne porovnávali indexovou metódou. Pri analýze jednotlivých druhov ovocia vyplývalo z kalkulácií a hlavný dôraz sme kládli na náklady a zisk. K analýze sme použili bežné štatistické metódy. Podkladové údaje boli čerpané z VÚEPP a Ministerstva pôdohospodárstva.

Výsledky a diskusia

Pri hodnotení produkčných možností slovenského ovocinárstva vo vybraných regiónoch sme vychádzali z postavenia jednotlivých oblastí v rámci SR. Ak chceme hodnotiť produkčné možnosti jednotlivých regiónov je žiadúce vychádzať z optimálnej spotreby ovocia na jedného obyvateľa. Tým sa vytvoria predpoklady pre vytváranie prognóz potreby a spotreby ovocia na Slovensku.

Optimálna spotreba ovocia a predpokladané počty stromov a pestovateľských plôch

Tabuľka 1

Druh ovocia	Spotreba v kg na 1 osobu	Celková spotreba ovocia v t	Produkcia v kg		Celková spotreba	
			na 1 strom	plocha v m ²	počet stromov tis.ks	plocha v ha
Jablká	50	268 700	10	6	26 870	16 122
Hrušky	10	53 740	10	6	5 374	3224,4
Čerešne	5	26 870	20	16	1343,5	2149,6
Višne	5	26 870	20	16	1343,5	2149,6
Slivky a slivy	7	37 618	15	16	2507,8	4299,2
Ringloty	4	21 496	16	16	1343,5	2149,6
Marhule	4	21 496	20	20	1074,8	2687
Broskyne	4	21 496	10	12	2149,6	2579,5
S p o l u	89	478 286	x	x	420 067	35 360,9

V tabuľke 1 uvádzame optimálnu spotrebu jednotlivých druhov ovocia okrem orechov (3 kg na osobu) a drobného ovocia (11,5 kg na osobu). Optimálna výmera ovocných sádov pri uvedenej úrode z jedného stromu, okrem orechov a drobného ovocia by mala dosiahnuť okolo 35 tisíc ha. V súčasnom období výmera sádov osciluje na úrovni 19 tisíc ha. Z uvedenej plochy intenzívne sady zaberajú 6 794 ha vrátane nerodiach. Percentuálne zastúpenie jednotlivých druhov ovocia v intenzívnych sadoch je nasledovné: jablká 52,3 %, hrušky 0,2 %, marhule 4,5 %, broskyne 16,3 %, slivky 7,3 %, čerešne 1,6 %, višne 3,5 % a drobné ovocie 11,6 a ostatné 2,7 %. Perspektívne sa počíta, že sa zvýšia výmery ovocných sádov o 2 až 3 tisíc ha vo východoslovenskom regióne, o 1000 - 1500 ha v stredoslovenskom regióne a západoslovenskom regióne o 1500 - 2000 ha. Navrhované výmery sádov sa budú budovať na základe nových vedeckých poznatkov, ktoré zabezpečia nárast produkcie ovocia z jednotky plochy.

Odporúčaná spotreba ovocia je 96,7 kg na obyvateľa za rok. V sledovanom období sa spotreba pohybovala od 62 do 67 kg, ale v roku 2000 sme zaznamenali pokles na 58,2 kg, čo je veľmi nízka hodnota, ktorá zaostáva za spodnou hranicou pásma racionálnej spotreby o 28,5 kg. Najväčší pokles bol zaznamenaný v spotrebe jabĺk o 4,7 kg. Ak porovnávame spotrebu s krajinami EÚ zistíme, že : Taliansko uvádza 118,2 kg, Portugalsko 113,2 kg a Holandsko 130,1 %. Priemerná spotreba ovocia v krajinách EÚ je 112,8 kg, ak porovnáme našu krajinu s EÚ my dosahujeme iba 51,5 % spotrebu ovocia.

Pri hodnotení nákladovosti jednotlivých druhov ovocia sme vychádzali z kalkulácií, kde sme hodnotili vstupy v extenzívnych a intenzívnych sadoch. V západoslovenskom sme hlavný dôraz zamerali na intenzívne spôsoby pestovania ovocia a preto extenzívne sady hodnotíme iba okrajovo. Vývoj nákladov na kg ovocia za obdobie rokov 1995 až 2000 dokumentuje tabuľka 2.

Vývoj priemerných nákladov na kg ovocia za obdobie rokov 1995-2000

Tabuľka 2

Ovocné druhy Roky	Náklady v Sk.kg ⁻¹						Index
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000/1995
Jablká	5,8	5,35	5,70	5,45	6,30	5,90	101
Marhule	8,9	8,45	10,50	10,1	11,8	14,8	166
Broskyne	13,1	14,85	14,20	15,90	16,40	15,9	121
Slivky	4,95	5,00	6,1	7,30	8,1	9,2	186
Višne	9,7	8,40	9,85	10,30	11,1	10,4	107
Čerešne	10,80	11,20	15,10	14,8	17,0	23,10	2133
Hrušky	-	-	11,2	10,50	12,70	13,90	-

Pri analýze nákladov všetkých sledovaných ovocných druhov v rokoch 1995 až 2000 bol zaznamenaný nárast. Najnižší nárast bol zaznamenaný u jabĺk, ktoré dosahujú hektárové úrody od 20 a 25 t z hektára u zahustených sádov a pri štíhlych vretenách úrody sa pohybujú nad 35 t z jednotky plochy. Ak hodnotíme extenzívne jablňové sady tu úroda z hektára je iba 3 až 5 t a kvalitatívne zloženie je nasledovné 40 % neštandard, 30 - 40 % druhá trieda a

približne 20 % je zastúpené prvou triedou. Náklady na jeden kilogram sa pohybovali od 5,84 až 9,60 Sk, ale realizačné ceny jablák boli nižšie ako vynaložené náklady.

Ak hodnotíme vývoj nákladov ostatných druhov ovocia tak najväčší nárast bol zaznamenaný pri čerešniach a marhuliach. Zvyšovanie nákladov u všetkých druhov ovocia je spôsobené značným nárastom cien priemyselných hnojív v 2 - 3 %, chemickej ochrany, ktorá tvorí až 15 - 19 %, réžii 21 - 26 %, ostatných nákladov 28 - 30 %, miezd 13 - 15 % a druhotných nákladov 4 - 6 %. Pri komparácii normatívnych nákladov z Výskumného ústavu ekonomiky a potravinárstva v Bratislave sme dospeli k názoru, že napríklad popri výrobe jablák v intenzívnych sadoch sú priemerne 5 595 Sk na jednu tonu pri tom náklady v sledovanom regióne dosiahli 5 900 Sk na tonu. Z uvedeného vyplýva, že pestovatelia majú rezervy v znižovaní nákladov najmä v oblasti režijných nákladov.

Vývoj realizačných cien v období 1995 až 2000

Tabuľka 3

Ovocné druhy Roky	Náklady v Sk.kg ⁻¹						Index
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2000/1995
Jablká	5,80	5,35	6,11	8,25	10,10	10,6	182
Marhule	9,50	10,10	8,50	11,50	8,40	12,0	126
Broskyne	14,11	14,95	15,00	14,78	17,00	16,10	113
Slivky	8,30	9,90	10,58	11,95	14,00	13,50	162
Višne	12,93	13,22	13,25	16,83	17,45	23,00	177
Čerešne	11,10	10,10	15,10	17,35	16,00	22,8	205
Hrušky	-	-	10,95	10,00	11,9	12,2	-

Vývoj priemerných realizačných cien dokumentuje tabuľka 3, z ktorej je zrejmé, že rast cien bol zaznamenaný u všetkých druhov ovocia. Najvyšší nárast bol zaznamenaný pri čerešniach, jablkách a višniach.

Pri hodnotení produkčnej schopnosti jednotlivých druhov ovocia v západoslovenskom regióne sme zaznamenali v sledovanom období nasledovné hektárové úrody: jablák od 20 do 35 t.ha⁻¹, marhúl od 1,5 do 3,8 t.ha⁻¹, broskyň 3,5 do 7,9 t.ha⁻¹, slivky od 4,5 do 10 t.ha⁻¹, višne od 4 do 6,5 t.ha⁻¹, čerešne od 2,4 do 7,1 t.ha⁻¹ a hrušky od 1,4 do 3,1 t.ha⁻¹. Uvedené rozpätie úrodnosti ovocných druhov je spôsobené nepriaznivými klimatickými podmienkami.

Ak hodnotíme ekonomickú stránku výroby jablák v západoslovenskom regióne v intenzívnych sadoch zisk sa pohybuje od 75 do 120 tis. Sk.ha⁻¹.

Uvedený zisk dosiahneme iba ako používame závlahy a požadovanú výživu, ochranu a odborné skúsenosti. Výhodou nových systémov pestovania jablák je ich pravidelná úroda a vysoká kvalita. Marhule patria k veľmi rizikovému ovociu, ktoré dosahuje požadovanú produkciu každé tri roky a tým sa stávajú rentabilné. Broskyne vykazovali iba v jednom roku stratu, ktorá bola zapríčinená jarnými mrazmi. Po zavedení bezvirového výsadbového materiálu do výsadies pestovanie sliviek vykazuje vysokú rentabilitu. Višne pokiaľ dosahujú produkciu úrody nad 4 tony na hektár sú rentabilné. Čerešne a hrušky sa javia ako ziskové ovocie.

Pri intenzívnych sadoch je žiadúce zabezpečiť kvalitný sadbový materiál, vybudovať kvapkovú závlahu, správnu výživu, chemickú ochranu a odbornú skúsenosť. Pri splnení

uvedených podmienok v každom subjekte sú dané predpoklady pre rentabilitu výroby ovocia a tým postupne zabezpečovanie sebestačnosti jednotlivých regiónov Slovenska.

Záver

Pri hodnotení produkčných možností slovenského ovocinárstva vo vybraných regiónoch sme zaznamenali celkový pokles pestovateľských plôch. Najvýznamnejšie miesto v intenzívnych sadoch zastávajú jablká, ktorá sa podielajú 52,3 % na celkovej produkcii.

V západoslovenskom regióne budú intenzívne sady v budúcnosti postupne nahrádzať svojim produkčným potenciálom extenzívne sady.

Pri zakladaní sadov sa bude vychádzať z progresívnych metód pestovania ovocia. Pri dodržiavaní základných pestovateľských zásad u všetkých druhov ovocia bude produkcia a zisk pre výrobcov veľmi zaujímavý (jablká 75 - 120 tis.ha⁻¹). V slovenskom ovocinárstve nastal čas na zmenu v stratégii rozvoja jednotlivých regiónov a tým sa vytvoria podmienky pre rozvoj uvedeného odvetvia rastlinnej výroby. Jedine zavádzaním nových vedeckých poznatkov do výroby ovocia bude naša produkcia konkurencie schopná.

Anotácia

Príspevok hodnotí produkčné možnosti slovenského ovocinárstva vo vybraných regiónoch. Dôraz sme kládli na najproduktívnejší región, kde sme zhodnotili súčasný stav a jeho produkčné možnosti pri uplatňovaní nových progresívnych metód pestovania ovocia.

Kľúčové slová

ovocie, zisk, náklad, produkcia, rentabilita

Literatúra

1. Bielik, P. a kol. 1998. Agrárna ekonomika. Nitra: SPU 1998
2. Zoborský, I.M. 1999. Agroekonomika. Prešov: PRESS, 233 s.
3. Gurčík, L. Finančná analýza vybraných podnikateľských subjektov. In: Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy VII. Praha: Česká zemědělská univerzita - Provozně ekonomická fakulta, 1998, s.457-460.
4. Kuzma, F. 1997. Produktivita práce v poľnohospodárstve Slovenska. In: Aktuálne ekonomicko-právne problémy poľnohospodárstva. Nitra, 1997, s. 139-143.
5. Boháčková, I. Svatošová, L.: Zemědělství v znevýhodněných oblastech Rakouska, Zemědělská ekonomika, 45, 1999, č. 6.
6. Štatistická ročenka 2000

Kontaktná adresa:

Ing. Viktor Porhajaš, CSc.
Fakulta ekonomiky a manažmentu SPU v Nitre
ul. Tr.A. Hlinku 2, 949 76 Nitra, tel.: 037/6508 571